

A KALEVALA JUBILEUMI MAGYARKIADÁSA.

Irta: Csekey István.

Az 1935. év február 28-án volt kerek száz esztendeje, hogy *Lönnrot Illés* letette a *Finn Irodalmi Társaság* asztalára sok évi gyűjtésének és szerkesztő-költői munkálkodásának eredményét, a *Kalevala* kéziratát. Még ugyanennek az 1835. évnek őszén nyomtatásban is megjelent az a mű, amely világeseményt jelentett az irodalom terén. Szinte elképzelhetetlennek látszott, hogy a szellem fényes századában, a tizenkilencedikben, egyszerre nagy népeposz keletkezzék, amely vetekszik az *Iliasszal*, az *Odisszeával*, a *Mahabharatával* és a *Nibelunglieddel*. Nyilvánvaló, hogy a *Kalevala* a szenzáció erejével hatott a világirodalomban. A finn népet egyszerre kiemelte az ismeretlenség homályából. Egyenesen a világ érdeklődésének homlokterébe állította azt a népet, amely ősi multjában gondolat- és érzésvilágát a költészet örökszép formáiban tudta megőrizni. Most, hogy a *Kalevala* megjelenésének százéves évfordulója tért vissza, újból az egész művelt világ annak irodalmi méltatásától hangos. Nem csoda, hiszen eddig huszonöt idegen nyelvre fordították le és nyolc új átültetése most van folyamatban. Körülötte egész könyvtárra menő irodalom keletkezett.

Az 1935. évet bátran lehet Finnországban a *Kalevala* esztendejének nyilvánítani. A *Kalevala-Társaság* (*Kalevalaseura*) már az év elején szétküldözte francia nyelvű meghívóit az irodalom barátainak a február 28-án kezdődő *Kalevala-ünnep*ekre. Ezek *Suomi* fővárosában, *Helsinki*ben zajlottak le. Itt rendezték a *Kalevala-kiállítást*, az *Akseli Gallen-Kallela-émlékkiállítást* és a centenáris emlékünnepelet. A világ minden részéből jelentek meg ezen az ünnepelésen képviselők. Az ünnepélyek betetőzése azonban az a jubileumi dalosünnepély volt, amelyet ez év júniusának 29. és 30. napján *Sortavalában*, *Kelet-Karjalának* ebben a romantikus fekvésű városkájában rendeztek. Bizonyára szimbolikusan esett a választás a *Ladoga-tó* partjának erre a kies helyére, a finn *Erdélynek* a fővárosára. *Lönnrot* és társai ugyanis éppen *Karjalában* végezték a *Kalevala* runói gyűjtésének munkáját a leg sikeresebben. Minőségileg is és mennyiségileg is a legjobb eredménnyel. De talán más szempontok is közrejátszhattak a választásnál. A finneknek *Karjala* (*Karélia*) a *Trianonjuk*. *Hátsó-Karjalát* a szovjet még mindig hatalmában tartja. Semmiképpen sem akar lemondani róla a *Murman-vasút* miatt, amely az ország belsejét összeköti *Murmanszkkal*, az *Északi Jeges-tenger* eme forgalmas és jégmentes kikötőjével. Az orosz bolsevik módszer azonban lassankint úgy oldja meg a *karjalai kérdést*, hogy elhurcolja e derék finn nép utolsó hírmondóját is *Szibériába* és helyükbe oroszokat telepít.

Sortavalának a természetől felékesített amphitheatrumban folyt le a jubileumi *Kalevala-ünnepély*. Ötezer énekes működött közre nemzeti viseletben. A tribünökön pedig húszezer hallgató helyezkedett el a négyezer lakosú kis városban. A nemzetközi közönség előtt csak a két rokonnemzet, az észtek és a magyar, részesült külön megtiszteltetésben. Himnuszaik hangja mellett vonták fel az árbócokra az észtek és a magyar trikolor. Életem egyik

felejthetetlen élménye marad, amint rövid magyar és finn beszéd kíséretében Magyarország üdvözetét tolmácsolhattam és átadhattam a *La Fontaine Irodalmi Társaság* nevében Sortavala város könyvtára részére a Kalevala magyar jubileumi kiadását. Felmutattam a szónoki emelvényről a hatalmas embertömegnek a magyar díszkiadás pompás színes címlapját, amit tomboló orkán fogadott a különben nehezen lelkesülő finn közönség részéről. Nem volt még egy másik nemzet, amelyik hasonló nagyértékű ajándékot küldött volna Finnországra a Kalevala centenáriumára.

* * *

A Kalevala a finnek nemzeti hőskölteménye. Olyan népeposz, amelyet századokon át csak a szájhagyomány őrzött meg. A szétszórt töredékeket azután *Lönnrot* (ejtsd: Lönnrut) fedezte fel, gyűjtötte össze és illesztette egybe egységes egésszé. A finnek Homérosza (1802—1884) egy szegény falusi szabómesternek volt a fia. Svéd nevét nagyatyja az akkori szokáshoz híven, a finn helynévből *Vahter'-oja*, «Jávorpatak» képezte. 1833-ban Kajaaniban lett körorvos, 1853-tól 1862-ig pedig a helsinki egyetemen a finn nyelv és irodalom professzora volt. 1828 óta több gyűjtőutat tett Finnországban, a Lappföldön, Ingermanlandban és Karjalában. Térképen nem is található falvakban, tanyákon és pusztaságokban, tavak, zombékok és őserdők kunyhóiban kereste fel az öreg «sámánokat», akik még el tudták neki mondani és dalolni az ősrégi runókat. Tíz hosszú és nélkülözésekkel teli gyűjtőútja után kiadta ezeket a nép ajkáról ellesett, gazdátlan strófákat. Így jelent meg 1835-ben a *Kalevala taikka vanhoja Karjalan runoja Suomen kansan muinosista ajoista* (Kalevala vagyis Karjala régi énekei a finn nép ősi idejéből). Ez az első kiadás nem kevesebb, mint 12.078 sort tartalmazott 32 runóban. 1849-ben a második kiadásban 50 ének lett belőle, 22.795 sorral.

Érdekes, hogy a Kalevalának a címe és a főtárgya, a *sampo*, amiért a küzdelem az eposzban folyik, hosszú ideig ismeretlen volt. A Kalevala címet ugyan *Lönnrot* adta a hőskölteménynek. *Kaleva*, *Kalev*, *Kalevi* egy földrajzilag és időbelileg határolt hősi név volt, történelmi jelentéssel. Már ősi finn epikai és lakodalmi versekben igen gyakori. *Ahlqvist* és *Setälä* a litván *kalvis*, «kovács» szóra vezették vissza. *Kalevala*, «Hősök hona». Ugyanis a *-la* és *-lä* helyet, lakást jelentő képző. (*Karjala* «Nyájország», *Pohjola* «Észak hona»). Az eposz tárgya most már a Kalevala és Pohjola népei, a finnek és a lappok közt dúló ellenségeskedésen épül fel. Főmotívuma a leányszerzés. Főhősei Väinämöinen, a varázslatos erejű énekes, a *kantele*, a finn citera, felfalálója. Aztán Ilmarinen, aki az égboltot és a *sampo* nevű csodamalmot kovácsolta. Végül a csélcsep, szoknyavadász Lemminkäinen. A főcselekményen kívül az egyik epizód ököre fonódik az Aino-monda alakjában, a másik pedig a tragikus sorsú Kullervo, a finn Hamlet, alakja köré.

Legérdekesítőbb a csodamalom, a *sampo* kérdése. Hogy mi ez a *sampo*, arra sem az énekesek, sem a magyarázók nem tudtak feleletet adni. Így idővel vagy félszáz magyarázata támadt. Malom, hajó, zeneszerszám, fedő, a haza jelképe, térkép, a gazdagság forrása, sámándob, templom, szivárvány, szentkép és így tovább. Nagy nehézséget okozott az az ellentét, amely a *sampo* anyaga és működése közt megnyilvánul. Louhi, Észak úrasszonya, akinek lányáért, Észak Szüzéért vetélkednek a hősök, ezt mondja Väinämöinennek:

«Am ha nékem szampót ácsolsz,
Tarkatelőst, ha kovácsolsz,
Hattyú tolla tetejéből,
Egy meddő tehén tejéből,
Árpszemből, egyellenből,
Bugabárányka-pehelyből,
Felajánlom saját lányom,
Dijadul a szüzet szánom.»

(VII. ének. 311—318. sor.)

Másfelől pedig a tarkatetős sampo öröl. Ezüstöt a hullámokra, sót a tengerbe és pénzt, boldogságot, jólétet a világra. *Setälä* azonban kimutatta, hogy a sampo a világoszlop, a körülötte keringő csillagos éggel. A Kalevalának ezt a helyét: «Tudsz-e szampót kovácsolni, Tarka tetőt építeni?» — így adhatjuk vissza a mai nyelven: «Tudsz-e sarkscsillagot kovácsolni, fel tudod-e cifrázni az eget csillagokkal?» Így aztán érthetővé válik, hogy miért függ a szántás, a vetés és minden termés a sampótól. Hiszen a világoszloptól függ az életnek úgyszólván minden nyilvánulása: a nap és hold járása, az évszakok váltakozása, a meleg és hideg eloszlása stb.

* * *

Felbecsülhetetlen kincse a Kalevala elsősorban a finneknek, azután az egész világirodalomnak, de külön a magyarságnak is.

A finnek egész nemzeti megújodása, irodalma, tudománya, művészete és társadalmi élete belőle merített táplálékot. Költői értéke akkor is volna a Kalevalának, ha mithikus, sámáni vagy tisztán fantasztikus néphagyományokból volna összeállítva. Azonban sokkal nagyobb nemzeti és egyúttal általános emberi jelentőséget nyer azzal, hogy jórészen történelmi verseket tartalmaz, amelyek a finnek hősi korszakát tükrözik vissza. *Lönnrot* gondolata a finn hősköltészet történelmi valóságáról a nemzeti öntudatnak első megnyilvánulása volt. Kezde 1809-re vezethető vissza, amikor a hat évszázados svéd uralom után a finn nép Oroszországgal perszonális unióba került és I. Sándor cár belső önkormányzatot adott az országnak. A finn nemzetnek ez az önmagára eszmélése volt az a szikla, amelyen minden hatalmi törekvés hajótörést szenvedett. És a Kalevala ősrúnóival ébren tartott nemzeti öntudat adott erőt a finn népnek ahhoz a hősi küzdelemhez is, amellyel 1917-ben önálló államiságát kivívta.

Az egyetemes világirodalomra nézve az a Kalevalának a jelentősége, hogy a világ valamennyi naiv népeposza között a Kalevala a leghitelesebben népies eredetű. Igen kevés sora van, amelyet *Lönnrot* a szerkezet kedvéért maga illesztett bele. Ezt feljegyzéseiből tudjuk. Népeposz abban az értelemben is, hogy a finn népelet pompás rajzát adja. Hősei sem nem istenek, sem nem emberek, hanem igazi hőroszok. Csak a nevük származik egy-egy régi pogány istenségtől, akiket a nép emberi vonásokkal ruházott fel. Ezek az emberi tulajdonságokat felfokozva valóságos hatalmas lények voltaképpen a finn nép egy-egy tipikus tagját jelenítik meg. «Főhősében, Väinämöinenben — írja *Julius Krohn* — a finn nép saját jellemének arról az oldaláról akart képet alkotni, melyről ő maga legtöbbet tartott. Meg van benne személyesítve a finn nép mély gondolkozása és költőisége, a szellemi törekvések iránt érzett vágya és bizalma a szellem erejében.» Mégis voltak, akik a Kalevala népeposz-

jelleget tagadták. Így *Comparetti* szerint történelmi alap nélkül szűkölködő mithikus eposz. Nincs kimagasló főhőse. Anyaga mozaikszerűen van egybeillesztve. Nem egységes népköltemény, mert minden verse egyéni alkotás. *Wiklund* szerint pedig nem népeposz, hanem csak «lárd folkdikt», tudós népköltemény. *Lönnrot* nem volt népköltő, mert tudatosan és mesterkelten vitte végebe az összeállításkor a változtatásokat. Bizonyos, hogy a Kalevala nem a pogánykorból származó, egységes népeposz, amely aztán darabokra esett szét, míg később *Lönnrot* egyes darabjait felfedezve, ismét teljes egészébe illesztette azokat egybe. Az is bizonyos, hogy a Kalevala tárgya nem ősrégi, keleti, hanem sokkal inkább északeurópai eredetű. Az énekek javarésze a terjedő kereszténység első korszakában keletkezhetett. De mégis sok maradt meg benne a régi pogányvilágból, mert az újat összeolvasztották azzal, amit ősi hazájukból magukkal hoztak. A kezdet és a vég, a világ és a halál rejtélye, az emberek üdvét és vesztét kezükben tartó felsőbb hatalmokról szóló felfogás tudományos elméletek híján ebben a korban költészeté vált. Különösen a karjalaiak száján, akik mesterei voltak a dalolásnak.

Nekünk magyaroknak ezenfelül a Kalevala felette azért becses, mert nem maradt népies eposz ránk. Szinte csodálatos, hogy a romantika világjáró korszakában csaknem egyidőben támad fel a két testvérnép egy-egy nagy fiában a gondolat, hogy nemzetük ősi hagyományait eposzban örökítsék meg. De a finn *Lönnrot* szerencsésebb volt, mint a magyar *Vörösmarty*. Neki bőven buzogott a forrás. A finn nép ajkán még éltek az ősi runók. Csak ki kellett a hasonlókból a legjobbakat választani és össze kellett azokat illeszteni. Mennyivel nehezebb dolga volt *Vörösmarty*nak. Neki a képzelet erejével, költői fikciójával kellett benépesítenie a magyar Olympust. Emellett verselésének formája is idegen. De új volt költői nyelve és fantasztikus mitológiája. Pedig mindkettőjüknek a célja megegyezett. A nemzeti mitológián át az ősi dicsőség felelevenítése s ennek segítségével a nemzeti művelődés megteremtése.

A Kalevala tartalmában szinte nem is egyedül finn, hanem valami közös, ősi finnugor szellem és világ elevenül meg. Az a történelmi folyamat, amelyen a magyarság is keresztülment, amikor őspogányságából belépett a keresztény kultúrközösségbe. A Koppányok e hatalmas lázadásának és küzdelmének korából nálunk nem maradtak fenn költői néphagyományok. A mi népköltésünk már egészen az új hitnek a visszhangja. Mintha a Kalevala runóiban az ősmagyság lelkének morajlása zúgna felénk. «*Arany János*, aki egy életen át hiába kereste pogánykori költészetünk nyomait, meglelhette volna benne mindazt, amit a kereszténység tüzzel-vassal kiirtott, ázsiai hagyományainkat, hitregiéinket, a regősénekek és a virágénekek egész lelkiségét.» Igaza van ebben *Kosztolányinak*, aki bevezetést írt *Vtkár Béla* «Magyarázatok a Kalevalához» című művéhez. Csak egyben nincs igaza. Amikor ázsiai hagyományainkról beszél. Nem veszi észre, hogy önmagával milyen ellenmondásba kerül. Még néhány sorral föltebb idézi *Léouzon le Duc*, a Kalevala francia felfedezőjének megállapítását, hogy miért késett a magyar Kalevala-fordítás. Szerinte a magyarok a finn nemzetet bukkott nemzetnek tekintették s a török mellett törtek lázdsát. «Pironkodó szomorúsággal olvassuk ezeket a sorokat s — valljuk be — (írja *Kosztolányi*) önvádat is érzünk. A tudomány azóta kétségtelenül beigazolta, hogy nyelvben, vérben, lélekben egytestvér velünk Suomi népe. Nemzeti büszkeségünknek pedig semmi se hizeleghet jobban, minthogy gyökereink a Kalevala televényébe nyúlnak vissza.» Ámde a tudomány azt is beigazolta, hogy a finnugor őshaza az Ural innenső oldalán terült

el és hogy a finnség és a magyarság sohasem járt Ázsiában. Aztán a világ valamennyi tudósa megegyezik abban, hogy a Kalevalában nincs semmi ázsiai, sőt még keleti elem se, hanem az tisztán az északi kultúrközösség eszmeköréből táplálkozott.

Végül felbecsülhetetlen kincse a Kalevala a magyarságnak azért is, mert hangja, versformája és szerkezete annyira hasonló a mi népköltészetünkéhez, hogy szinte az elődjét érezhetjük benne.

A Kalevala versformája az úgynevezett *runometrum*. A verssorok nyolctagú, rím nélküli, alliterációval és parallelizmussal egybekötött trochaeusok. Strófákra oszlás nélkül folytatódnak. A sor voltaképpen négy verslábból és minden versláb két szótagból áll, amelyek elseje hosszú, vagy ha rövid, legalább verstanilag súlyos, másika azonban feltétlenül rövid. A szabálytól néha vannak eltérések is. A verselésnek ez a formája teljesen megegyezik a magyar népköltészet szellemével. Ha pedig még hozzátesszük, hogy a finn népköltészet mértéke legalább is az úgynevezett ős-finn korszakból származik, tehát az időszámításunkat megelőző és közvetlenül követő korból, akkor egész bátran következtethetünk arra, hogy ettől a verseléstől nem igen térhetett el az ősmagyarok költői formája sem. A régi finn versmértéket már *Andreas Buraeus* svéd földrajztudós *Orbis arctoi descriptio* (1631) című művében nyolcszótagúnak és rímnélkülinek mondja, amely a rím helyett két vagy három szónak hasonló hangzóval való kezdését (alliteráció) követeli. Mindinkább azt is megállapították, hogy a Kalevala runómetrumának szabályai úgy keletkeztek, hogy a nyolcszótagú, tisztán szótagszámitó, alliterációt és parallelizmust feltüntető közös finnugor verselési mód a balti érintkezések során, főleg idegen (lett) hatás alatt időmértékessé vált. Ugyanezt állapíthatjuk meg a magyar ősi verselési formára nézve is. Az eredeti finnugor verssor tehát nyolcas sor volt, időmérték nélkül. Ez volt népeink költészetének közös versalakja. Mint ilyen nem két, hanem négy ütemre oszlott, még pedig trochaeusi ütemekre. A nyolcas sornak négyszótagú ütemekre oszlása már későbbi keletű. A betűrímek hivatása kezdetben erősítés volt. Később kezdetrímme, vagy valóságos előrímme fejlődött. Ugyanis nem szorítkozott arra, hogy csupán a szó kezdetén lévő mássalhangzók azonosak legyenek. A követelmény addig ment, hogy három alliteráló szó közül kettőben a mássalhangzó is és legalább a rája következő magánhangzó is megegyezzen. *Vikár Béla* azt is hangsúlyozza, hogy ilyen művészi betűrímet sem a germán népköltés, sem a világnak semmi más népköltése nem ismer. Kivételek a finn és a magyar népköltészet, különösen a Kalevala runói és a székely népballadák. «Valószínűnek tartom — írja *Vikár* — hogy az ősi magyar s általában finn-ugor elbeszélő versalak teljesen azonos volt a *Kalevaláéval* és belőle alakult nálunk olyanná, amilyennek ma legrégebb költői maradványaink- s a székely balladákából ismerjük.» (Budapesti Szemle LXII. k., 1890, 171. l.)

* * *

Bár *Lönnrot* műve már 1835-ben töredékes, majd 1849-ben teljes alakjában megjelent, hamarosan pedig *Schiefner* fordításában 1852-ben német nyelven is kiadták, nálunk először 1871-ben látott napvilágot *Barna Ferdinánd* fordításában és a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában. Bár a fordítás sok kívánni valót hagyott hátra, mert az átültető az eredeti szöveghez a költőiség rovására túlságosan ragaszkodott és csak korlátozva élt a rimmel, a kiadás mégis hamarosan elfogyott. Félzségségei folytán

a humoristák el is nevezték *Barnavalának*. Két évtized mulva néhány részlet-fordítás jelent meg *Vikár Béla* avatott tollából. Majd 1909-ben a magyar tudományos és irodalmi világ nagy szenzációjaként hagyta el a sajtót *Vikár Béla* Kalevalája a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában, bevezetéssel és szójegyzékkel. Ez már nem is műfordítás volt, hanem valóságos átköltés. Sokak szerint különb, mint az eredeti. *Paasonen*, a Kalevalának egyik lelkes finn kutatója, azt mondotta, hogy belőle vissza lehetne állítani a finn szöveget, ha az véletlenül megsemmisülne. Hogy a magyar társadalom *Vikár* remekbe szabott költői munkáját mily nagy méltánnyal fogadta, annak bizonyítéka, hogy munkájából már évek óta hírmondó sem kapható. Így merült fel az új kiadás szüksége és látott napvilágot 1935 tavaszán a Kalevala centenáriuma *Vikár* művének új, pompás köntöst viselő kiadása.

A testes kötet bibliográfiai adatai a következők. *Kalevala a finnek nemzeti hőskölteménye*. A finn eredetiből fordította és a summázó versikéket írta: *Vikár Béla*. A. *Gallen-Kallela* képeivel. Második jubileumi kiadás. Budapest, 1935. 4 levél és 333 nagyoktáv alakú lap. Sajtó alá rendezte: *Faragó József* magister, budapesti középiskolai tanár, aki egyetemi tanulmányait Helsinkiben végezte el. *Akseli Gallen-Kallela* mesteri illusztrációit fia, *Jorma Gallen-Kallela* engedte át az 1932. évi finn díszkiadásból, sőt a sajtó alá rendezés ellenőrzését is végezte és maga is hozzájárult a könyv díszítéséhez. A nyomdai munkát a váci ferencesek Kapisztrán-nyomdája oldotta meg olyan ízléssel és szakértelemmel, hogy méltán becsületére válik a magyar bibliofilának. A könyvet a szerző a nemrég elhunyt nagy magyar barát finn tudós, *E. N. Setälä* emlékének szentelte. Hasonló alakban jelentek meg ugyanott a *Magyarázatok a Kalevalához* 122 lapon. Mindkét kötet a *La Fontaine Irodalmi Társaság* kiadását dicséri, melynek *Vikár Béla* az életrehívója, lelke és elnöke. A tetemes áldozatot kívánó kiadás csak úgy vált lehetővé, hogy *Talas*, *Setälä* és *Procopé* finn miniszterek hathatós közbenjárására a *Finn Papirosgyárak Egyesülete* ajándékba adta a könyv papirosát, amelynek azonban még a Magyarországra való szállítása is nagy összeget emésztett fel. *Hóman Bálint* magyar kultuszminiszter pedig itthon részesítette a nagyszabású munkát erkölcsi és anyagi támogatásban.

Vikár Béla mint *Budenz József*nek, összehasonlító nyelvtudományunk megalapítójának tanítványa, már húszéves kora óta foglalkozott a finn nyelvvel. Az ő biztatására fogott hozzá a Kalevala átköltéséhez. *Vikár* azonban nem az íróasztalnál látott neki ennek a munkának, hanem kiutazott az ezer tó országába. Kevés pénzzel, de mindig a maga költségén, elindult *Lönnrot Illés* nyomdokain. Feltámadt benne *Kőrösi-Csoma Sándor* és *Reguly Antal* nemes kutató szenvedélye. És évtizedek multak el, amíg elkészült a nagy mű. Szerencséje volt a magyar irodalomnak, hogy egy *Vikár Bélája* akadt, akiben találkozott a költő, a tudós, a fölfedező, a gyűjtő és a szenvedélyes kutató. *Vikár* olyan munkát végzett, amilyent helyette senki nem végezhetett volna el. Az ilyen alkotás az igazi nyereség az emberiség számára. Az ő átfogó költői lelke megérezte, hogy a magyarság lelki ősrendetegét úgy tudja csak felérteni, hogyha leszáll a komor fenyők és a fehér hancsú nyír hazájában, a finn tavak mélyén, a testvérnemzet rejtett lelkiségébe. De neki még ez sem volt elég. Amikor újraköltötte a finn runókat, felolvasta azokat kenesei parasztoknak. Betanultatta velük és feljegyezte azokat az önkénytelen változtatásokat, amelyeket azok recitálás közben a szavakon és az ütemben tettek.

Setälä már huszonöt évvel ezelőtt megállapította, hogy *Vikár* fordítása a legsikerültebb az eddigi Kalevala-átültetések között. Hogy is ne, amikor virtuóztás számba menő hűséggel követi az eredetit szóban és szellemben. A két rokonyelv művésziesen csengett össze. A gondolatritmusok, az allitérációk, az ereszkedő sorok mind-mind olyan egyezőségek, amelyek csak a rokonyelvekben találhatók fel. Hisz csak természetes volt, hogy ahol a hangsúly mindig az első szótagra esik, ott a szókezdő rímeknek van az a szerepe, ami az indogermán nyelvekben a szóvégi rímeknek. *Vikár* néha szinte betűszerint adta vissza ezeket a szókezdő rímeket.

*Ljökämme käsi kätehen,
Sormet sormien lomahan.*

*Kéz a kézbe, kössünk öszve,
Ujjat ujjal egybefűzve.*

(Előhang 21—22. sor.)

Roppant szerencsés kézzel értékesítette *Vikár* évtizedes népköltési gyűjtésének eredményeit. Különösen a székely nép nyelvkincseit használta fel. Nem hiába lehet a székelységet a finn karjalaiakhoz hasonlítani. Még a lelkiségükben és a nyelvkincsükben is van valami hasonló. *Vikár* egyre tökéletesedő népköltési gyűjteményének eredményeit arra használta fel, hogy fordításán folytonosan javítson. Ime itt a Kalevala első tíz sora :

Barna fordításában :

*Mieleni minu tekevi,
Aivoni ajattelevi
Lähteäni laulamahan,
Saa'ani sanalemahan,
Sukuvirttä suoltamahan,
Lajivirttä laulamahan;
Sanat suussani sulavat,
Puhé'et putoeleval,
Kielelleni kerkiävät,
Hampahilleni hajoovat.*

*Hajt a lélek, nagy a kedvem,
Gondolatom unszol engem,
Fognom dalhoz, énekléshez,
Kezdenem a regéléshez,
Hadak sorát levezetnem,
Nemzetségdalt énekelnem;
Számban a szók olvadoznak,
A mondatok omladoznak,
Nyelvem hegyén hullámzanak,
Fogaim közt rést keresnek.*

Vikár 1890-i fordítása
(Budapesti Szemle 184. I.):

*Magas kedvem kerekedik,
Gondolatom gerjedezik,
Dalra únszol únhatatlan,
Nótázásra nógat nagyban,
Nemzetségi nótára hi,
Fajok felől dalt mondani.
Számban a szók olvadoznak,
Hő beszédek hulladoznak,
Nyelvem köré kanyarodnak,
Fogaim közt kavarognak.*

Vikár 1909-i fordítása :

*Mostan kedvem kerekedik,
Elmém azon töprenkedik,
Hogy im dalra kéne kelni,
Ideje volna énekelni,
Nemek nótáit dudolni,
Fajok énekeit fűjni;
Szavaim szétolvadnak számban,
Beszédim buzognak bátran,
Nyelvemre sietnek sűrűn,
Fogaimra folynak folyton.*

Vikár a javítást és tökéletesítést a mostani új kiadásban is tovább eszközölte. Így az idézet két utolsó sorát eképpen módosította :

*Nyelvemre sűrűn sietnek,
Fogaimra folyton folynak.*

Ha a fent közölt szövegeket egybevetjük, akkor nyomban megállapíthatjuk, hogy a finn szöveg tele van kezdőrímmel. A finnben azonban csak tizenegy mássalhangzóval kezdődhetik szó, minek folytán könnyű ugyanazzal a mássalhangzóval kezdődő szót találni. Mennyivel nehezebb volt azonban a magyarban alliteráló szavakat összeválogatni. Micsoda ritmikai készség kellett hozzá, hogy mégis sikerült. Míg *Barna* fordításából úgyszólván teljesen hiányzik a szókezdő és a betűrím, addig *Vikár* újraköltése valósággal túlszárnyalja az eredetét. Ha a kalevalai verssor legalább két mássalvagy magánhangzós betűrímét a magyarban nem lehetett visszaadni, akkor könnyebb végrímmel pótolta. *Vikár* fordításának éppen az a különlegessége, hogy a betű- és végrímet egyesíti. A finn szövegben nincsenek végrímek, hanem csak annak kezdetleges pótlói, ragok vagy képzők ismétlései, miként az első helyen idézett két sor végződéséből is kitűnik. Ezt a kezdetrímmé fejlett alliterációt azonban már az ősmagyar énekekben is megtaláljuk, ami szintén amellet szól, hogy az alliteráció már a közös finnugor korszak verselési eszközeihez tartozott. Itt van például az *Emlékezzünk régiekről*, amelyben már *Arany János* ihletett pillantással ősi népköltészetünk hagyományaira ismert.

K e l e m földén (a Dunán) e l k e l é n e k,
A z c s e k é n ő k c s e k é n e k,
A z T e t e m b e n (e l-) f e l t e t é n e k,
É r d e n s o k a t ő k é r t é n e k.
S z á z h a l o m n á l m e g s z á l l á n a k.

Csupa kezdőrímmé fejlett betűrím. És maga *Vikár* figyelmeztet, hogyha a «feltetének» elől az értelmetlenül odacsúszott «e» igekötőt a «csekének» elé tesszük, akkor megkapjuk a runómetrumot azzal a különbséggel, hogy a magyar versben már a cezura jelenléte érezhető. A finn verselésnek ellenben leglényegesebb ritmikai sajátága a szóhangsúly és az ütem lüktetőerejének elválása, majd együtt pendülése. *Vikár* ezt is tudta sokszor utánozni anélkül, hogy erőszakot tett volna a magyar verselésen. Éppen népköltési tanulmányai során arra is rájött, hogy az ősi magyar nyolcas sem ragaszkodott mindig a sorközép cezurájához.

Amilyen nagy mestere *Vikár* a verselésnek, ép olyan egyedülálló volt a Kalevala nyelvének megteremtésében. Mert ez volt a legnehezebb kérdés, hogy milyen nyelven szólaltassa meg az ősi hőskölteményt. A modern nyelv vagy a műköltészet már eleve nem jöhetett számba. A krónikák vagy a *Halotti Beszéd* nyelvén úgy kongott volna, mintha valóban kriptából szólottak volna hozzánk. *Vikár* hihetetlen leleményességgel úgy segített magán, hogy megtartotta modern nyelvünket, de azt átszötte a leggyönyörűbb tájszavakkal, sőt föllevenített kódexeinkből néhány régen kihalt szavunkat, végül maga is kovácsolt új szavakat. Lehet, hogy ezek nem követik mindig nyelvészeink derékba tört szófejtéseinek szabályait. *Vikár* azonban jóval több, mint nyelvész. Ő költő, még pedig a javából. Az ősi kobzosok, regősök, igricek, sőt folklorisztikai tudásánál fogva a sámánok utódja. *Vikár* a magyar Kalevalába beleköltötte nyelvünknek egész bűbáját. Ebben a varázslatos nyelvben benne van a magyar költészet egész szókincse. Találóan írja róla *Kosztolányi*: «Nemlétező nyelv ez, de ízig-vérig magyar s amellet homályos ősiségét érezteti nyelvünk ismeretlen multjának, azt a káprázatot keltve,

hogy csak így költhették volna a mi Kalevalánkat, ha az el nem pusztul valahol Ázsia? fönnskjain».

Vikár Béla Kalevalája olyan nemzeti kincsünk, amelyen fel kell növekednie az ifjúságnak és amelynek nem szabad hiányoznia egyetlen magyar házból sem. A Kalevala valósággal elvesztett ősi örökünkbe helyez vissza bennünket. Nemzetünk lelke ünnepel benne.

A BÁNAT DICSÉRETE.

Ó, emberek, kik nagy malomkövek közt
megvékonyult szívvel éltek, s kába vággyal
vadásszátok a duzzadt, kincses bőség,
s a hangos vígság papagáj-csodáját,
most itthagynom kolduskomédiátok.

És mint a csöndes szikra, mely a mozdony
nagy, bömbölő, bolond kazánján éledt,
most elröpülök hűvös, esti titkok,
halott mezők félős, sötét szívére . . .

Itt csend van és sötét van. Messze, messze
pirosramart, vágyó szemekkel nézi
az éjszakát hajszolt urunk, a Vígság.

A földek álma mély. A barna rétek
meredten nyujtóznak, mint néma holtak.

Sötét köpenybe állnak őrt az erdők,
s fehér nyírfák kísértet-árnya lebben . . .

— És zsongó, kedves, nagy, szelid folyóként
simul fölem üzött szolgánk, a Bánat.

Bársony-vizén a könnyek gyöngye reszket,
gördíti hullott percek lágy homokját,

s a partról száz akácfa hinti, hinti
fehér szirmát a csillogó habokra . . .

Ó, mély, meleg kutak fakadnak bennem,
tiszták és busak, mint az esti harmat.

Ó, sírni kell most, s mirtuságot törni
dermedt és néma, idegen sírokról ;

és átölelni száz titokgöröngyöt,
amik közt bolladozva, félve élek ;

s nehéz harangkongással hívni össze
pár árva évem szerteszéledt nyáját ;

s riadt álmok rozsdás lakatját törni
jajongó szívvel, reszkető kezekkel ;

és meggyászolni minden boldog embert :
Jaj, mennyi félszeg szín és bárgyú kürtészó !

— Most zsongó, kedves, nagy szelid folyóként
simul fölem üzött szolgánk, a Bánat,

s nilus-vizében bűg a termékenység. ifj. Ambrózy Ágoston.